

Перш за все слід відмітити, що нормативно-правові гарантії прав та свобод людини також мають свою класифікацію та відповідно до джерел свого закріплення можуть бути міжнародно-правовими, конституційно-правовими, галузевими.

Конституційно-правові гарантії муніципальних прав людини містяться перш за все в Конституції України та діючому муніципальному законодавстві. Так, в ст. 7 Конституції міститься положення про те, що «в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування», яке ст. 140 тієї ж Конституції визначає як «право територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [1]. В основному законі нашої держави містяться також такі важливі положення щодо гарантування муніципальних прав особи, як виборність представницьких органів місцевого самоврядування (ст. 141); матеріально-фінансова самостійність та визнання права комунальної власності (ст. 142-143); право на судовий захист муніципальних прав (ст. 145).

Закон України «Про місцеве самоврядування» в ст. 3 встановлює гарантії права особи на участь в місцевому самоврядуванні, а саме: «громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад. Будь-які обмеження права громадян України на участь у місцевому самоврядуванні залежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, терміну проживання на відповідній території, за мовними чи іншими ознаками забороняються» [2].

Наведена стаття закону попри встановлення будь-яких заборон на обмеження муніципальних прав, що безумовно є важливим в контексті їх гарантування, має істотний недолік. Він полягає в тому, що відповідні гарантії надаються лише громадянам України, тоді як членом територіальної громади може бути будь-яка фізична особа, яка постійно проживає в її межах, тобто іноземець, біженець, особа без громадянства та ін. Такий висновок підтверджується як змістом положень національного законодавства, які містять термін «постійні жителі», а не «громадяни» (ст. 140 Конституції України, ст. 1 Закону України «Про місцеве самоврядування»), так і здобутками вітчизняної та зарубіжної доктринальної науки, в яких визнані муніципалісти обґрунтовують можливість не лише визнання негромадян-постійних жителів членами територіальних громад в Україні, але й повне зрівняння в правах із власними громадянами тих із них, які постійно протягом встановленого терміну проживають в межах відповідної громади [3; 4; 6, с. 28]. Особливо чіткими відповідні тенденції розвитку гарантій муніципальних прав членів місцевої громади-негромадян є в європейських країнах, більшість з яких гарантують таким особам всю повноту прав та свобод, включаючи і політичні права (право обирати та бути обраним до органів муніципальної влади, право брати участь в місцевих референдумах та ін.). Основною вимогою для наділення іноземців політичними правами на місцевому рівні є факт їх постійного та довгострокового проживання на відповідній території (3-5 років).

В аспекті аналізу міжнародно-правових гарантій муніципальних прав людини слід відмітити, що низка міжнародно-правових актів, в тому числі і ратифікованих в Україні, встановлює відповідні норми в своїх положеннях. Так, ст. 3 Європейської хартії місцевого самоврядування, прийнятої в м. Страсбург 15 жовтня 1985 року, встановлює, що місцеве самоврядування є спроможністю органів місцевої влади в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ під власну відповідальність та в інтересах місцевого населення [7, ст. 3].

Підвищення ролі органів місцевого самоврядування в забезпеченні прав людини підкреслюється також прийнятою 19 жовтня 2011 року Рекомендацією Конгресу місцевих і регіональних влад Європи 280 (2010) про роль місцевих і регіональних органів влади в дотриманні прав людини. В ст. 1 цього документу визначається, що «основна мета Ради Європи – це створення на всьому європейському континенті спільного простору, заснованого на дотриманні прав людини, демократії та верховенства права; демократія і права людини є взаємозалежними. Демократія, в тому числі на місцевому та регіональному

рівні, не може існувати без безумовного дотримання прав людини; місцеві і регіональні органи влади повинні виконувати ті обов'язки, пов'язані з правами людини, які випливають з міжнародних зобов'язань держав-членів, при цьому тільки в рамках своїх місцевих/ регіональних повноважень» [8, ст. 1]. Важливі гарантії забезпечення конкретного дотримання прав людини містяться в ст. 3 Рекомендації КМРВС, які полягають в тому, що усі держави-члени мають: «забезпечувати, щоб місцевим і регіональним органам влади виділялися такі фінансові ресурси, рівень яких дозволить цим органам влади належним чином дотримуватися прав людини і при цьому розглядати і розвивати свою власну діяльність для дотримання цих прав; залучати представників місцевих і регіональних органів влади до підготовки національних стратегій, політики та індикаторів в галузі прав людини для того, щоб використовувати їх внесок і прагнути усвідомлення ними відповідальності щодо дотримання прав людини; сприяти створенню незалежних механізмів розгляду скарг на місцевому та регіональному рівні, і, зокрема, створювати незалежні органи, такі як місцеві чи регіональні омбудсмени або уповноважені, здатні знайти відповіді в тих випадках, коли права людини повною мірою не дотримуються, зокрема, при наданні публічних послуг на місцевому рівні; залучати організації громадянського суспільства до планування і проведення заходів щодо захисту прав людини на всіх рівнях» [8, ст. 3].

Важливим кроком в розвитку системи нормативно-правових гарантій муніципальних прав людини стала прийнята в 2000 році Європейська Хартія з охорони прав людини у місті, ст.1 якої встановлює: «місто – це колективний простір, який належить всім, хто в ньому живе; муніципальна влада заохочує за допомогою всіх наявних в неї засобів повагу до гідності всіх та підвищення якості життя мешканців». Важливими в контексті забезпечення принципу рівності та недискримінації прав членів місцевої громади є положення ст. 2, 3 та 4 Хартії: «права, що встановлені в Хартії, застосовуються до всіх мешканців міста, незалежно від національності та громадянства; ці права гарантуються муніципальною владою без будь-якої дискримінації щодо кольору, віку, статі, сексуальної орієнтації, мови, релігії, політичних поглядів, етнічного, національного або соціального походження чи стану; найуразливішим групам та громадянам гарантується право користуватись особливим захистом» [9, ст. ст. 1, 2, 4].

Окрему увагу слід приділити гарантіям муніципальних прав осіб з особливими потребами, або т.зв. вразливих груп осіб. Так, одним з документів в цій галузі є Конвенція про права осіб з інвалідністю (ГА ООН, 13 грудня 2006 р.), яку Україна ратифікувала 16 грудня 2009 року. В ній визначається обов'язок держав-учасниць «забезпечувати й заохочувати повну реалізацію всіх прав людини й основоположних свобод всіма особами з інвалідністю без будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності» (ст. 4), «максимально залучаючи наявні в них ресурси, а у випадку необхідності – удаючись до міжнародного співробітництва, заходів для поступового досягнення повної реалізації економічних, соціальних та культурних прав осіб з інвалідністю» (ст. 4), «держави-учасниці визнають рівне право всіх осіб з інвалідністю жити у звичайних місцях проживання, коли варіанти вибору є рівними з іншими людьми, і вживають ефективних і належних заходів для того, щоб сприяти повній реалізації особами з інвалідністю цього права та повному включенню й залученню їх до місцевої спільноти, зокрема забезпечуючи, щоб: а) особи з інвалідністю мали можливість вибирати нарівні з іншими людьми своє місце проживання й те, де й з ким проживати, і не були зобов'язані проживати в якихось визначених житлових умовах; б) особи з інвалідністю мали доступ до різного роду послуг, що надаються вдома, за місцем проживання, та інших допоміжних послуг на базі місцевої спільноти, зокрема персональної допомоги, необхідної для підтримки життя в місцевій спільноті й включення до неї, та з метою недопущення ізоляції або сегрегації від місцевої спільноти; с) послуги та об'єкти колективного користування, призначені для населення в цілому, були рівною мірою доступні для осіб з інвалідністю і відповідали їхнім потребам» (ст. 19) [10].

Ще одним важливим міжнародно-правовим документом в галузі гарантування муніципальних прав особам, які відносяться до вразливих груп, є Європейська конвенція про захист прав трудящих-мігрантів 1977 року. В цій конвенції визначаються зобов'язання дер-

жави в особі органів її публічної влади «забезпечити трудящим-мігрантам та членам їх сімей, які на законних підставах перебувають на території держави, у міру можливості, в усіх аспектах умов життя й праці режим, не менш сприятливий, ніж режим, що надається працівникам, які є власними громадянами» [11]. Відповідні зобов'язання реалізуються щодо житлових, економічних та соціальних прав, які більшою мірою залежать саме від діяльності муніципальної влади. Наприклад ст. 14 Конвенції встановлює гарантії забезпечення трудящим-мігрантам та членам їх сімей «отримання загальної освіти та професійної підготовки та перепідготовки, отримання вищої освіти на загальних умовах, забезпечення вивчення мови країни-перебування», ст.ст. 18-19 встановлюють гарантії отримання медичної та соціальної допомоги, соціального забезпечення на тих самих умовах, що і власні громадяни та ін. [11].

Подальшим етапом розвитку муніципально-правового статусу осіб-негромадян, які постійно проживають в межах окремих муніципальних співтовариств, а отже повинні мати відповідні гарантії щодо повноцінного членства в таких спільнотах, стала розробка та прийняття в 1997 році Конвенції про участь іноземців в суспільному житті на місцевому рівні. В цьому документі містяться норми, які надають іноземцям-постійним мешканцям низу політичних прав на місцевому рівні задля «посилання їх інтеграції в місцеві спільноти, втілення в життя принципів рівності та рівноправності, а також враховуючи, що перебування іноземців на національній території є сьогодні постійною рисою суспільств європейських країн [12]. Конкретно в Конвенції встановлено обов'язок держави-учасниці гарантувати іноземцям-постійним мешканцям право на свободу виявлення поглядів, свободу мирних зборів та асоціацій з іншими, право створювати свої консультативні органи та обирати до них представників та інші.

Висновки. В результаті здійсненого дослідження можна зробити висновок, що важливою складовою муніципально-правового статусу людини в Україні є нормативно-правові гарантії. Під ними розуміються положення національного та міжнародного права, які закріплюють правові та організаційні засоби забезпечення відповідних можливостей в галузі місцевого самоврядування та повсякденного життя особи. Порівняльний аналіз норм вітчизняного та міжнародного законодавства відносно змісту та обсягу гарантій муніципальних прав людини дає змогу стверджувати про необхідність вдосконалення та розширення їх системи в муніципальному законодавстві України. Перш за все мова йде про ст.3 Закону України «Про місцеве самоврядування», в якій слід встановити рівність всіх постійних жителів територіальної громади на участь в місцевому самоврядуванні, а також заборонити будь-які обмеження їх права на таку участь. Окрім того, видається доцільним більш системний виклад гарантій забезпечення органами місцевого самоврядування як найбільш наближеними до людини соціально-економічних, побутових, екологічних, культурно-освітніх, житлових та інших прав та свобод. Відповідні зобов'язання органи місцевого самоврядування сьогодні можуть на себе брати та успішно їх виконувати, враховуючи процеси децентралізації державної влади та перерозподілу фінансових ресурсів на місцях.

Список літератури

- 1 Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-вр
- 2 Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 року // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
- 3 Баймуратов М. О. Феноменологія муніципальних прав людини [Електронний ресурс] / М. О. Баймуратов // Місцеве самоврядування та регіональний розвиток в Україні. – 2013. – № 1. – С. 52-56. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/mcstu_2013_1_20.
- 4 Батанов О. Місцеве самоврядування та право людини в Україні [Електронний ресурс] // Світогляд. – 2010. – № 6. – С.72-77. – Режим доступу: <ftp://ftp.mao.kiev.ua/pub/biblio/jscans/batanov6-2010.pdf>.
- 5 Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права: Академічний курс [Електронний ресурс]. Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/annotation.htm
- 6 Левенец А. В. Участие иностранцев в осуществлении местного самоуправления государства пребывания (домицилия): европейский опыт и украинские тенденции [Текст] // Jurnalul juridic national: teorie și practică. – 2016. – № 1 (17). – С. 25-30.

